

FERDIA LENNON

FAPTE
GLORIOASE

Traducere din engleză de
MIHAELA BURUIANĂ

HUMANITAS
fiction

„Ceea ce se află dincolo de noi, ceea ce e mai măreț decât omeneșul, ceea ce e de neatins e pentru nebuni, sau pentru cei care ascultă de nebuni, și apoi îi cred.“

Euripide, *Bachantele*¹

„Nu e același lucru, o, copilă,/ A fi-n lumina zilei și-a fi mort,
Căci moartea e nimic. Vieții/ Îi mai rămân nădejdi.“

Euripide, *Troienele*²

---

1. Textul de mai sus e în proză în engleză, iar traducerea îmi aparține. În traducerea lui Alexandru Miran (Euripide, *Alcesta, Medeea, Bachantele, Ciclopul*, Minerva, București, 1965, p. 179), fragmentul din versiunea românească a piesei de teatru este: „Nu e semn de-nțelepciune a te crede înțelept și a depăși cu gândul marginile omenești. Că e scurt răgazul vieții și semețul ars de gânduri preamărețe nu culege bucuriile clipitei.“ (N. tr.)

2. Traducere de Dan Botta, în Eschil, Sofocle, Euripide, *Perșii, Antigona, Troienele*, Editura Tineretului, Colecția Lyceum, pag. 200. (N. tr.)

Siracuza
412 î.Cr.

Așa, și Gelon îmi zice:

— Hai să mergem să le dăm de mâncare atenienilor!
Vremea-i perfectă să le dăm de mâncare atenienilor.

Gelon grăiește adevărul. Pen' că soarele arde alb și micuț pe cer, și simți fierbințeala pietrelor pe tălpi când mergi. Până și șopârlele se ascund, ițindu-și capetele de sub pietre și copaci ca pentru a spune: Apollo, îți bați joc de noi, ce naiba? Mi-i închipui pe atenieni înghesuți acolo, căutând din priviri un pic de umbră și gâfâind cu limbile uscate.

— Gelon, adevărat grăiești.

Gelon încuviințează. Pornim cu șase burdufuri – patru cu apă și două cu vin –, un vas cu măslina și două bucăți din brânza aia urât mirositoare pe care o face maică-mea. Ah, e tare frumoasă insula noastră, și uneori mă gândesc că închiderea fabricii e șansa mea să fac ceva. Că aș putea pur și simplu să plec din Siracuza și să-mi găsesc un locușor pe malul mării, fără încăperi întunecate, lut și mâini roșii, doar marea și cerul, iar când mă întorc acasă cu o captură proaspătă aruncată pe umăr, acolo să fie o ea, oricine ar fi, care să mă aștepte și să râdă. Râsul acela îl aud acum, și mi se pare fin și delicat.

— Oh, Gelon, mă simt așa de bine azi!

Gelon se uită la mine. E chipeș, cu ochii de culoarea mării puțin adânci când strălucește soarele prin ea. Nu căprui-căcănii ca ai mei. Deschide gura să vorbească, dar nu

iese nimic. E adesea posomorât Gelon – vede lumea ca printr-un fum gros, fără nici o strălucire. Mergem mai departe. Chiar dacă atenienii sunt zdrobiți, corăbiile lor, lemne de foc, iar morții lor neîngropați, hrană pentru câinii noștri, mai sunt hopliți care patrulează. Doar așa, ca măsură de siguranță. Diocles a ținut un discurs deunăzi despre cum nu știi niciodată cu atenienii ăștia; oricând ar putea sosi un nou val. Poate are dreptate. Majoritatea spartanilor au plecat. Se zvonește că se îndreaptă chiar spre Atena, pregătiți să o asedieze cum se cuvine. Să pună capăt războiului. Dar încă mai sunt câțiva pe-aici. Nostalgici și inutili. De fapt, patru dintre ei merg înaintea noastră acum, cu mantiile roșii fluturându-le în urmă ca niște răni.

— 'Neața!

Se uită în spate. Doar unul dintre ei salută. Aroganți, spartanii ăștia, dar eu mă simt bine.

— Jos Atena!

Doi dintre ei salută acum, dar fără vlagă. Par obosiți și triști, ca Gelon.

— Pericle-i un nenorocit!

— Pericle e mort, Lampo.

— Păi dar, Gelon, știi asta. Pericle e un nenorocit mort!

De data asta, doi dintre spartani râd, și toți patru salută. Ah, mă simt atât de fericit azi. Nu pot să explic, e o senzație. Astea sunt cele mai bune. Cele pe care nu poți să le explici. Și nici măcar nu le-am dat de mâncare atenienilor încă.

— Ce carieră să fie azi, Gelon?

Ne oprim la o răscruce. Trebuie luată o decizie. Gelon ezită.

— Laurion? Întreabă în cele din urmă.

— Laurion?

— Da, așa cred.

— Laurion!

O luăm la stânga. Laurion i se spune carierei principale, mai nou. Cuiva i s-a părut amuzant să o numească după mina de argint din Attica pe care au folosit-o atenienii pentru a-și finanța expediția asta. Numele a prins. E o ocnă imensă, înconjurată de o stâncă albicioasă de calcar atât de înaltă, încât doar în câteva locuri e nevoie de gard. Într-unul dintre ele se află intrarea; doi gardieni stau tolăniți și joacă zaruri. Gelon le dă un burduf cu vin, și ei ne fac semn să trecem. Cărarea coboară șerpuit, numai bine să-ți scrântești o gleznă. Un șarpe maro răsucit, așa îi zice Gelon când îl vizitează muza. Simțim mirosul atenienilor înainte să-i vedem. Cum drumul e întortocheat, nu ai vedere completă, dar mirosul e ceva de groază: gros și putred, iar aerul aproape că devine cețos din cauza duhoriilor. Trebuie să mă opresc o clipă, fiindcă mi-au dat lacrimile.

— Pare mai rău ca de obicei.

— E din cauza căldurii.

— Păi dar.

Mă țin de nas și mergem mai departe. Sunt mai puțini decât data trecută. În ritmul ăsta, o să fie morți cu toții până la iarnă. Mi-aduc aminte de seara în care s-au predat. Dezbaterăa a durat ore în șir. Diocles, fățându-se de colo-colo și răcnind: „Unde îi băgăm pe ăștia șapte mii de ticăloși?“ Liniște. Așa că întrebă din nou. De data asta, nenorocitul ăla de Hermocrate mormăie ceva despre un tratat. Tratat, pe naiba, mă gândesc eu, iar Diocles o spune. Nu chiar cu aceleași vorbe, dar sensul e același. Zice: „Faci tratat cu un mort?“ Răsetele se răspândesc, degetele arată acuzator, iar Hermocrate se așază și își ține pliscul. Și, în tot timpul ăsta, Diocles continuă să se fățâie, întrebându-ne ce să facem. Liniște. Deși acum e o liniște care pulsează. Gata să explodeze. Apoi se oprește din mers; zice că are o idee. Ceva nou și straniu. Ceva care o să le arate celorlalți greci că nu glumim.

Că suntem Siracuza și că avem de gând să rămânem aici. Vrem să aflăm despre ce e vorba? „Vrem, Diocles!“ Dar el clatină din cap. De fapt, e prea mult. Prea ciudat. Altul ar trebui să vorbească. Numai că a trecut de mult vremea pentru așa ceva. Pentru că noi suntem Siracuza și avem de gând să rămânem aici, și-i spunem și lui asta. Așa că se apleacă în față și șoptește. Nici un sunet. Doar buzele i se mișcă. „Nu te auzim, Diocles!“ Și atunci o spune. Tot încet, dar suficient de tare cât să-l auzim: „Băgați-i în cariere.“ Apoi strigă: „În cariere!“ Și curând, aproape toată Siracuza tremura de acele două cuvinte: în cariere.

Păi dar, exact asta am făcut.

De la distanță, par numeroase furnici roșii care mișună pe stânci, deși atenienii ăștia abia dacă mișună. Doar zac, sau stau ghemuiți, sau se târăsc, căutând un petic de umbră. Totuși, ca să fiu cinstit, vederea mea nu e chiar grozavă, iar unii dintre cei mai nemișcați s-ar putea, de fapt, să fie morți.

— 'Neața!

Câțiva ridică privirea, dar nu răspunde nici unul la salut. Pe măsură ce trece timpul, unii din oraș ajung să creadă că am greșit. Că să-i ținem aici, în mine, e prea mult, că depășește cadrul războiului. Zic că ar trebui fie să-i omorâm, fie să-i facem sclavi, fie să-i trimitem acasă, dar, ah, mie îmi plac minele. E un memento că toate lucrurile trebuie să se schimbe. Îmi aduc aminte cum erau atenienii acum un an: armurile le străluceau ca valurile sub lumina lunii, strigătele lor de luptă nu te lăsau să dormi noaptea și făceau câinii să urle, iar corăbiile alea, sute de corăbii care alunecau în jurul insulei noastre, rechini magnifici gata de ospăț. Minele ne arată că nimic nu e permanent. Asta zice Diocles. Ne arată că gloria și puterea sunt umbre pe un perete. Ah, și îmi place cum miroso. E un miros îngrozitor, dar e minunat de îngrozitor.

Miros a victorie și încă ceva. Fiecare siracuzan o simte când îl lovește mirosul. Chiar și sclavii o simt. Bogat sau sărac, liber sau nu, când îți ajunge mirosul ăsta de mină în nări, viața ți se pare cumva mai bogată decât înainte, păturile, mai călduroase, mâncarea, mai gustoasă. Ești pe drumul cel bun – sau măcar pe un drum mai bun decât atenienii ăștia.

— 'Neața!

Un biet nenorocit îmi vede bâta și ridică brațele. Urmează un șir de cuvinte, din care nu înțeleg mai nimic, vocea lui fiind un horcăit slab, dar disting „Zeus“, „te rog“ și „copii“.

— Nu te teme, zic eu. Nu am venit să pedepsim, deși voi, câini atenieni, meritați pedeapsă. Eu și Gelon suntem milostivi. Am venit...

— Taci.

— Ce-i, Gelon? Spun adevărul.

— Ține-ți gura!

Chicotesc.

— Ah, iar ai starea aia, din câte văd.

El e deja în genunchi lângă bietul nenorocit și îi dă apă.

— Știi ceva de Euripide? zice Gelon.

Omul sugerează din burduful de apă de parcă ar fi sfârscul Afroditei, iar o parte din apă i se scurge prin barbă. E roz. De-a dreptul roz. Aproape toți sunt roz, deși unii sunt chiar roșii.

— Euripide, omule, știi ceva de el?

Omul încuviințează și mai trage o dușcă. Se apropie și alți atenieni acum. Lanțurile de la picioare le zornăie. Sunt mai mulți decât credeam, chiar dacă tot mai puțini ca data trecută.

— Apă și brânză, zice Gelon, pentru oricine știe versuri din Euripide și poate să le recite! Dacă-s din *Medeea* sau *Telephus*, primiți și măslina.

— Dar Sofocle? întrebă o creatură firavă, fără dinți.
Oedip rege?

— Du-te învărtindu-te cu Sofocle! A zis Gelon ceva de Sofocle? Tu-ți...

— Taci.

— Ei, Gelon, ziceam și eu.

Gelon pune condițiile.

— Nu Sofocle, nu Eschil, nu alți poeți atenieni. Îi puteți recita, dacă vă face plăcere, dar apa și brânza sunt doar pentru Euripide. Hai, omule. Ce știi?

Bărbatul care a băut mai devreme își drege glasul și încearcă să se îndrepte. E o priveliște jalnică. Oricât se străduiește, nu reușește. Gâtul i se îndoiește, capul i se clatină dintr-o parte în alta, un fruct copt suflat de un vânt blând.

Zice:

— „Ei, dar trebuie să învățăm să înțelegem, rege Priam...”
Se oprește.

— Asta-i tot?

— Iertare, știam mai multe, dar nu mai pot. Capul... e stricat, știi, uit fețe și nu-mi mai amintesc... Jur că știam mai multe.

Omul își ia capul în mâini. Gelon îl bate ușor pe umăr și îi mai dă o înghițitură. Cred că atenianul plânge, dar tot trage din burduf. Apa curge în el în timp ce se și scurge din el.

— Se descurcă vreunul dintre voi mai bine? Un pumn de măslina pentru ceva din *Medeea*?

Gelon e nebun după Euripide. Țsta e principalul motiv pentru care vine. Cred că ar fi fost aproape fericit dacă atenienii ar fi câștigat, dacă asta ar fi însemnat că Euripide ar fi venit să pună în scenă niște piese. Odată și-a cheltuit salariul pe o lună ca să plătească un actor bătrân să vină la fabrica noastră și să recite scene în timp ce noi modelam oale. Maistrul a zis că ne scade productivitatea și l-a dat afară

pe actor. Dar Gelon nu s-a lăsat. L-a pus pe actor să strige versurile de peste drum. Auzeai frânturi de poezie printre trosnetele cuptorului și, chiar dacă cred că am făcut mai puține vase în săptămâna aia, erau mai ciudate, mai frumoase. Toate astea s-au petrecut înainte de război, iar actorul e mort acum și fabrica, dusă. Îi arunc o privire lui Gelon. Ochii lui albaștri sunt larg deschiși și neliniștiți. Ține o bucată de brânză deasupra capului. Țipă ceva despre măslină. Gelon e de-a dreptul nebun. Cu sau fără Euripide.

Mulți se oferă voluntari, dar, când vine momentul, majoritatea se bâlbâie, se poticnesc și se plâng de dureri de cap și de sete, sau pur și simplu se prăbușesc la pământ, așa că nu primim decât câte un vers. Două, dacă avem noroc. Unul merge la cacialma și începe o scenă în care Medeea e curtată de Ahile, ceea ce chiar și eu știu că-i o prostie. Medeea a fost cu mult înaintea lui Ahile. Era cu Iason.

— „Dar, iute Ahile, așa ceva nu poate fi niciodată! O, vai, tatăl meu nu va îngădui asta. Ahile, ce putem...”

Gelon își ridică bâta, iar mincinosul pleacă cu coada între picioare. Altul îi ia locul. Țăsta măcar îl menționează pe Iason, dar e o porțiune pe care Gelon o știe deja. Totuși, primește câteva măslini pentru efort.

Ziua se scurge în felul ăsta. Soarele se face mai gras, mai gălbui, iar căldura lui, mai puțin ucigătoare. Rozurile și roșurile se varsă în albastrul cerului. Îl las pe Gelon să-și vadă de ale lui și fac o plimbare prin mine. Oficial, caut actori. Gelon a făcut un pas îndrăzneț și s-a oferit să aducă un sac cu grâne dacă găsește cinci atenieni care să joace o scenă din *Medeea*. Dar vrea ca ei s-o joace de-adevăratelea. Adică, să interpreteze. Să zică mersi dacă găsește măcar unul. Nenorociții ăștia doar așteaptă să moară. Îmi închipui că cele mai groaznice colțuri din Hades arată cam la fel. Schelete păroase cu o urmă de piele. În afară de păr, singura